

HIGHLAND CATTLE

Fackuppsats
Yrkeshögskolan Sydväst
Utbildningsprogrammet för lantbruksnäringarna
1.4.2008
Micaela Ström
Handledare: Ulla-Britt Golowin-Erickson

Innehållsförteckning

1. Inledning	2
2. Historia	2
3. Utseende och ras standard	3
3.1. Huvudet.....	3
3.2. Nacke och bog	4
3.3. Rygg, kropp och länd.....	4
3.4. Päls.....	4
4. Lynne	5
5. Kalvar och uppfödning	5
6. Skötsel.....	6
7. Användning.....	7
7.1. Utbredning i finland.....	8
8. Avslutning.....	8

1. Inledning

Jag har valt att skriva min fackuppsats om Highland cattle, eller skotsk högländsboskap som de kallas på svenska, eftersom vi själva föder upp den rasen på min hemgård. Det är både lärorikt och intressant att söka nya fakta om rasen och jag kommer säkert att ha nytta av mina nya kunskaper i mitt framtida arbete på gården. I min fackuppsats kommer jag att ta upp lite om Highland cattle kornas intressanta historia och ursprung, rasens typiska särdrag, utseende och lynne samt kort om kalvar och uppfödning. Vidare kommer jag kort att behandla hur korna ska skötas och vad man bör tänka på när man handskas med "Highländare" samt vad de används till idag och utbredningen av dessa ståtliga djur i Finland.

2. Historia

Highland cattle, eller skotsk högländsboskap som de kallas på svenska, är en mycket gammal skotsk koras som härstammar från den europeiska uroxen. Rasen har i många generationer utvecklats på det skotska högländet till en stark, motståndskraftig och tålig ras. Redan på 1300-talet betade de på det skotska högländet och rasen har inte förändrats mycket på de senaste 300 åren. Man är dock inte säker på om rasen ursprungligen härstammar från Skottland, vissa forskare påstår att rasen fördes in i Skottland med vikingarna. (Asköviken 2008)

På skottland var korna länge en mycket viktig del av de skotska böndernas liv. På mager fodertillgång och i hårt väder kunde korna föda en ny välmående kalv varje år. De producerade också så pass mycket mjölk att det både räckte till kalven och bondens egen familj. Blod tappades av de levande korna som tillskott till den magra maten och horn, hår och skinn togs väl tillvara vid slakten och användes till olika nyttosaker. Highland cattle korna var så värdefulla för människorna på skottland

Fig.1. Highland cattle kor en solig vinterdag på det skotska högländet. Tack vara de stränga förhållandena har rasen blivit väldigt tålig och stark

att det många gånger blev stora strider och bråk mellan de olika släktena där någon ko stod på spel. Korna användes vid den tiden också som penningenheter i olika handels affärer. (Suomen Highland cattle club ry 2008)

3. Utseende och ras standard

Det första som man lägger märke till när man ser en Highland cattle ko är den karaktäristiska långa pälsen och de stora respektingivande hornen. Ursprungligen var korna svarta, men på senare tid har de avlats fram i många olika färger som röd, gul och silvergrå. Den vanligaste färgen idag är dock olika nyanser av den röda färgen. Korna är i övrigt relativt opåverkad av avelsurval och har inte förändrats mycket på de senaste 300 åren. Rasen är ganska liten i jämförelse med andra kötttraser och de växer också långsammare. En ettåring kviga väger ca 250-300 kg. En fullväxt ko väger i allmänhet 500-600 kg och är runt 110-120 cm i mankhöjd, medan tjurarna kan nå upp till en vikt på 1 000 kg och en mankhöjd på 120-130 cm. Rasstandarden för Highländarna är ännu den samma som den var i slutet av 1800-talets Skottland. Tjurarnas och kornas rasbeskrivning från den första stamboksföringen av Highland cattle djur 1885 i Skottland är fortfarande brukliga. (The Highland... 2006:10 ; Landsbygdens folk nr32/2002; Highland cattle före...2001-2002)

3.1. Huvudet

Highland cattle har det största och mest iögonfallande huvudet av alla brittiska nötkreatur. I rasstandarden står det att det är viktigt att huvudet står i bra proportion till kroppen, vilket gör att tjurarna har grövre och "tyngre" huvud än korna. Det ska vara brett mellan ögonen, medan avståndet mellan ögonen och mulen skall vara kort och bilda en "triangel". Pannluggen skall vara bred och lång med början över hela hornfästet och räcka ända ner till mulen och kinderna. Ögonen ska vara ljusa, klara och visa mod när djuret blir upphetsat. Ögonen omges av långa ögonfransar som ser till att hålla ögat rent från insekter och skräp. Nosen ska vara bred med stora utvidgade näsborrar. (The Highland... 2006:10 ; Highland cattle före...2001-2002)

Fig.2. Highland cattle tjur med de karaktäristiska tjurhornen och lång lockig pannlugg.

Ett av de mest karaktäristiska dragen hos Highland cattle är deras stora horn. Hos tjuren skall huvudet och hornen ge intryck av styrka och maskulinitet. Hornen ska vara starka och växa rakt ut från skallen och böja av framåt, nedåt. Kons horn är oftast mindre kraftfulla och är inte böjda

neråt. De kan se ut på många olika sätt, ofta så vrids de bakåt, utåt i spetsarna. För både ko och tjur gäller det att hornen skall vara symmetriska till huvudet och den övriga kroppen. (The highland... 2006:10 ; Highland cattle före...2001-2002; Suomen Highl.. 2008:17-18)

3.2. Nacke och bog

Nacken ska vara en tydlig helhet och på undersidan vid bringan ska det inte hänga något löst "halsskinn". På kon skall nacken bilda en rak linje från huvud till bog. Tjuren däremot ska ha den typiska "tjurnacken", eller nackkammen som det heter. Nackkammen som ska komma elegant ner till hornfästet och vara väl täckt med vågig päls, ger tjuren dess fulla maskulina utstråling. Bogen skall vara bred och fyllig ända ner till armbågsleden. (The Highland... 2006:11 ; Suomen Highl.. 2008:18)

3.3. Rygg, kropp och länd

Enligt den gamla ras standarden skall ryggen sett bakifrån vara fyllig, fint rundad och så bred som möjligt, speciellt mellan bärbenen. Den skall också vara så rak som möjligt, utan några ojämnheter. Bröstkorgen ska vara jämnt rundad utåt på båda sidorna och den ska vara djup. Kroppen ska vara ganska lång, med proportionerlig längd på korsbenet. Korsbenet ska inte vara för sluttande utan nästan plant och svansen skall vara elegant ansatt. Korset ska vara väl utfyllt och inte urgröpt. Länden ska sett bakifrån ge ett fyrkantigt intryck. Kroppen ska vara kort och kompakt med relativt korta ben. Klövarna ska vara friska och slitstarka. (The Highland... 2006:11 ; Suomen highl.. 2008:18-19)

3.4. Päls

Pälsen skall vara lång, vågig och tät, speciellt på de tidigare nämnda ställena som till exempel pannluggen och tjurens nackkam. Orsaken till att Highland cattle har utvecklat så lång och tjock päls är att de under många generationer har härdats av det kalla och karga klimatet som råder på det skotska högländet. Speciellt för rasen är att de har dubbelt tjockare läderhud jämfört med andra koraser, vilket ger ett extra skydd mot kyla. De har dessutom två pälskikt. Det yttre är långt

Fig.3. Om pälsen är i bra skick på en Highland cattle ko lämnar det ofta en "snömatta" som inte smälter utanpå pälsen.

och ganska styvt och skyddar mot väta, medan det undre är kortare, mjukt och dunigt och håller kylan ute. Det undre skiktet växer inte så att den kan ersätta den yttre pälsen utan varje skikt växer var för sej. När det snöar ute kan det ofta lämna ett snö lager utanpå pälsen, vilket är ett täcken på att pälsen är i gott skick och isolerar bra mot kylan. (The Highland... 2006:12 ; Suomen highl.. 2008:19)

4. Lynne

Highland cattle är lugna och beskedlig djur, de fäster sig snabbt vid sina egna områden och skötare. De blir ganska lätt tama om man börjar bekanta sig med dem redan när de är små kalvar. Eftersom Highländarna inte är så hårt förädlade som våra andra koraser, så har de bevarat många av de vilda flockdjursbeteendena. Det är till exempel noga rangordning i flocken och man ser tydligt vika djur som är högre i rang än andra. Kalvarna behåller samma rang som modern så länge som de är hos henne, men när de stöts bort eller avskiljs blir de tvungna att befästa sin egen rang i flocken. Ledarkon, som ofta är en av de äldsta korna i flocken, äter och dricker alltid först och håller ett ständigt vakande öga på omgivningen. Blir flocken skrämmd för något i dess omgivning så samlas hela flocken ihop till en enda stor klunga och kalvarna skyddas i mitten av hjorden. Samma gäller om en kalv blir rädd och "ropar" efter hjälp, då kommer hela flocken till undsättning, oberoende av vems kalv det är.

Man ska alltid tänka på sin säkerhet när man handskas med dessa djur. Trots att de oftast är lugna och snälla så har de stora horn och det räcker med att de viftar en gång med huvudet i misstag för att man ska vara i farozonen om man råkar stå för nära. Kor som just kalvat är heller inte att leka med de första dagarna då deras modersinstinkt är väldigt stark. Hon skyddar kalven om hon anser det nödvändigt (Highland cattle före...2001-2002; Landsbygdens folk nr32/2002).

5. Kalvar och uppfödning

Highland cattle är en mycket tacksam ras att föda upp, då de är friska och starka djur som sällan behöver till exempel veterinärvård. Kalvningen sköter korna själva, oftast utan problem och kalvdödligheten är låg. Vädret har ingen större betydelse när en ko kalvar. En kalv som föds i snöstorm när temperaturen är -20 grader har lika stor chans att överleva som en som föds en solig och vacker sommardag. Genast efter kalvningen reser sig kon och börjar slicka sin kalv torr. Endast en halv timme gammal kan den friska kalven redan stå och dia, om än på väldigt vingliga ben. Korna har en stark modersinstinkt och tar väl hand om sina kalvar. De producerar bra med mjölk till sina kalvar och de drabbas ytterst sällan av juverinflammationer. Kvigkalvarna

får gå med sina mödrar ända tills hon får en ny kalv, ett år senare, då hon själv stöter bort den gamla kalven. Tjurkalvarna däremot bör redan vid åtta månaders ålder avlägsnas från flokken och flyttas till en skild inhägnad, eftersom de redan då börjar vara könsmogna och kan göra en ko dräktig. Enligt gammal skotsk standard bör kvigorna inte betäckas förrän de är tre år gamla, viket är väldigt sent i jämförelse med våra andra koraser, men de kan istället kalva varje år ända upp till 20 års ålder (Händelser i Alsterbrobygderna 2006; Landsbygdens folk nr32/2002; Highland cattle före...2001-2002).

Fig.4. En Highland kviga som lungt ligger och idisslar intill flokken.

6. Skötsel

Highland Cattle kan gå ute året om och kräver inga upplysta eller uppvärmda djurstallar. Vindskydd behövs dock om det inte finns en tillräckligt tät skog i hagen som kan ge skydd åt djuren. De flesta som har Highland Cattle djur har en plats under tak där de kan få mat och vatten, samt där det även skulle finnas plats för dem att ligga och sova. Men trots det lägger de sig inte där under taket, utan går istället ut och lägger sig under ett träd. Många djurvänner förfasas sig vintertid över att djuren går ute i snö och kyla utan möjlighet till uppvärmda stallar, men faktum är att de hellre står ute i snön än inne i ett uppvärmt hus där deras tjocka vinterpälsar skulle bli alldeles för varma. Sådan miljö är inte bra för Highländarna eftersom pälslöss och andra skadedjur lätt då trivs i deras varma och fuktiga pälsar (Händelser i Alsterbrobygderna 2006; Suomen highl... 2008:60-61).

Ordentliga staket behövs för att hålla Highländarna inne i hagen, elstängsel är att föredra med tillräckligt kraftig vallpojke. Problem med elstängsel kan vara att när vädret är väldigt torrt fungerar elen i staketet sämre, och samtidigt så isolerar den tjocka pälsen ganska effektivt mot stötarna. Men överlag hålls de ganska bra i sina egna hagar om det bara finns tillräckligt med mat och vatten.(Suomen highl. 2008:45-46,81)

Fri tillgång till hö och mineraler skall alltid finnas, men kraftfoder behövs sällan förutom som tillskott i samband med kalvningarna. Stora beten på sommaren är bra, då kan korna få mycket näring och vitaminer ur gräset. Highländarna klara sig på ganska magra beten och de äter nästan allt som går att ätas som t ex sly, buskar och vass mm. Det skall alltid finnas tillgång till friskt vatten i hagen, men på vintern om det finns mycket snö kan det räcka med det då de gärna äter snö om de blir törstiga. Daglig tillsyn bör djuren alltid ha, då är det lättare att upptäcka i tid om något inte står rätt till med djuren eller om någon ko håller på att bli sjuk etc. Rutinkoller av klövar bör göras, om korna går längre tid på mycket mjuk mark nöts inte klövarna

tillräckligt och kan då behöva värkas (Highland cattle före... 2001-2002; Landsbygdens folk nr32/2002)

7. Användning

Highland cattle avlas i huvudsak för köttets skull. De växer inte lika snabbt som andra köttraser, slaktmognad först vid ca 2.5-3 års ålder, vilket betyder att de inte kan konkurrera med de andra raserna. Istället är kvalitén på köttet högre. Slaktutbytet uppgår, tack vare den kompakta kroppbyggnaden, till 70-80 %, viket är en ganska hög procent bland nötkreatur. Highlandköttet är saftigt och marmorerat, vilket betyder att fett som finns i köttet är insprängt i musklerna. Köttet har lägre kolesterol och fetthalt, och mer protein och järn än vanligt nötkött. Dessutom har det ofta lite "vilt smak" tack vare att Highländarna går omkring ute och äter sly och buskar. Köttet är också bättre för glutenallergiker, eftersom korna nästan helt och hållet är uppfödda på endast gräs och hö (Andersson mfl. 1991:57; Landsbygdens folk nr32/2002).

Highland cattle kon ger en mjölk med en speciell smak som är lite sötaktig. Mjölken är mycket populär i Holland och står för en stor del av mjölkindustrin där. I Finland används highland kornas mjölk åtminstone inte ännu i mjölkindustrin (Andersbo Gård 2007).

Highland cattle korna har blivit allt populärare i vårt land som "naturvårdare" eller "landskapsvårdare". De stängs in på gamla betesområden som växt igen, strand ängar och igenväxt gammal kulturmark för att hålla landskapet öppet. De är en ypperlig ras för detta, eftersom de gillar att lufsa runt i skog och mark och äta sly och buskar. Strandbeten tycker de speciellt mycket om, då de gillar att stå i strandkanten med vatten upp till magen och svalka sig en varm

Fig.5. Highland ko som glatt betar på en strandäng

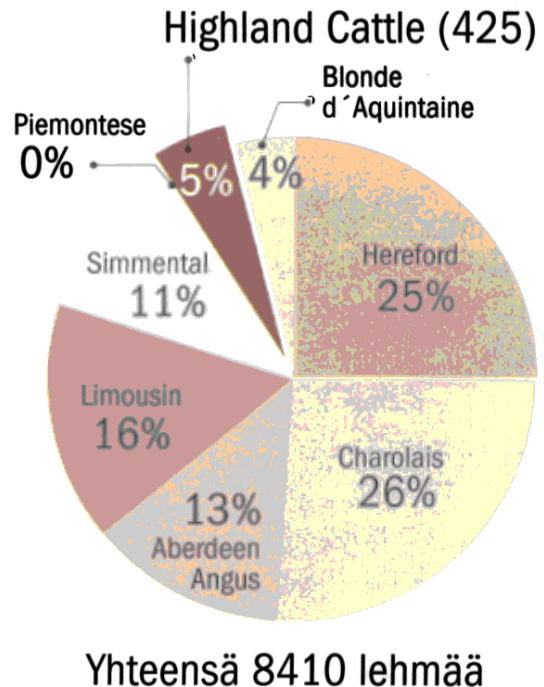
sommardag. Om man har en strandtomt som behöver betas på sommaren går det att hyra en grupp highländare om man vill. Riktiga kontrakt görs upp, och man kan hyra dem för bestämd tid (Andersson mfl. 1991:57; Suomen highl. 2008:41-42).

7.1. Utbredning i Finland

Highland cattle är ännu en väldigt "ny" ras i Finland. De första korna hämtades hit först 1994 och importerades från Sverige till "Esse Highland" i norra Österbotten. Gruppen som då infördes bestod av en dräktig ko, två dräktiga kvigor och en avelstjur. Sedan dess har många människor blivit intresserade av den söta "urkossan" och de har småningom spridits över stora delar av Finland. De är ännu ganska ovanliga. Det finns många små besättningar i landet, men få gårdar som sysslar med storskalig avel. 1998 fanns det sju registrerade Highland cattle gårdar i Finland och nu tio år senare är de större gårdarna 32 stycken till antalet och de registrerade avelskorna uppgår till ca 425

stycken individer (Observera att det bara handlar om avelskorna i den här statistiken, djur totalt är en mycket högre siffra). Man kan jämföra siffrorna med Sverige dit de första Highländarna kom redan i början på 1960-talet och idag har de runt 1600st registrerade individer där (Suomen highl... 2008:16,24; Händelser i Alsterbrobygden 2006).

Fig.6. Highland cattle utgör inte ännu så stor del av kötttraserna i Finland, vilket framgår av det här diagrammet.

8. Avslutning

Arbetet med fackuppsatsen har varit intressant och lärorikt. Nu vet vi att Highland cattle är en av världens äldsta koraser som i många hundra år har utvecklats, till den starka och härdiga ras som den är idag, på det skottiska högländet. Highländarna marknadsförs som väldigt lättskötta, de klara sig på karg mat och behöver sällan veterinär. Köttet håller hög kvalitet och efterfrågan på avelsdjur ökar hela tiden. Av egen erfarenhet så vet jag dock att arbetet med dessa djur inte är någon dans på rosor, men jag kommer definitivt att fortsätta med avelsarbetet på vår gård va Highland cattle korna någon gång i framtiden!

Källförteckning

Böcker:

Andersson Inga, Christensen Sven, Eriksson Jan-Åke, Gustafsson Bengt, Hökås Gunnar, Johnsson Sölve, Karlsson Rikard, Lindell Lars, Martinsson Kjell, Norrman Eric, Swensson Thure, Törnqvist Mats 1991. *NÖTKÖTT avel och uppfödning*. Stockholm:LTs förlag

Tidskrifter:

The Highland cattle society 2006. *Highland breeders journal 2006, Breed standard*.

Landsbygdens folk 26.7.2002, nr 32/2002. *Höglandsboskap är en symbol för det naturliga lantbruket*. Vanda: KSF Media AB

Suomen highland cattle club ry 2008. *Vuosikirja 2008*. Eura: Euraprint

Internet:

Andersbo Gård 2007. *Highland cattle – Hedenöskon*. Hämtad: 1.4.2008

Tillgänglig: <http://www.andersbo.com/highland-cattle/>

Askövikens Gård 2008. *Highland cattle*. Hämtad 23.3.2008.

Tillgänglig: http://www.henko.nu/askoviken/res_cattle.htm

Highland cattle föreningen i Sverige för skotsk höglandsboskap 2001-2002. *Rasbeskrivning för att bedömma Highland Cattle*. Hämtad: 26.3.2008

Tillgänglig: <http://www.highland.nu/>

Händelser i Alsterbrobygderna 2006. *Highland cattle*. Hämtad: 31.3.2008.

Tillgänglig: <http://hem.passagen.se/tisak/HC.htm>

Suomen highland cattle club ry 2008. *Historia ja omaisuudet*. Hämtad: 26.3.2008.

Tillgänglig: <http://www.highlandcattle.fi/historia.php>

Bilder:

Pärm:

www.highlandcattlesociety.com/.../cow-&-calf.jpg

Fig.1:

http://www.edinphoto.org.uk/0_my_p_s/0_my_photographs_scotland__highland_cows_vv17_large.jpg

Fig.2:

Michael Macgregor photography, Highland cattle calendar 2004

Fig.3:

Michael Macgregor photography, Highland cattle calendar 2004

Fig.4:

<http://cache.eb.com/eb/image?id=94583&rendTypeld=4>

Fig.5:

<http://hemsidor.torget.se/users/t/Tuba/high.jpg>

Fig.6:

Suomen highland cattle club ry 2008. *Vuosikirja 2008*. Eura: Euraprint; sidan 16